

הַקְרָה־נָא לְפָנַי

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם הַקְרָה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעֵשָׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אַבְרָהָם: (בראשית כד יב).¹
 וַתֵּלֶךְ וַתְּבוֹא וַתִּלְקַט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקְצָרִים וַיִּקֶר מִקְרָה חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: (רות ב ג).²
 כִּי מִקְרָה בְנֵי־הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם כָּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכֹל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הַכֹּל: (קהלת פרק ג פסוק ט).³

בראשית רבה פרשת חיי שרה, פרשה ס סימן א

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם הַקְרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם גּוֹי" (בראשית כד יב) – "מִי בְכֶם יָרָא ה' שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ אֲשֶׁר הֵלֵךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֶגֶה לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֶן בְּאַלְהֵיו" (ישעיה נ י). אמר: "מִי בְכֶם יָרָא ה' – זֶה אַבְרָהָם. "שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עֲבָדוֹ" – אֲשֶׁר שָׁמַע הַקְב"ה בְּקוֹלוֹ שֶׁל עֲבָדוֹ.⁴ "אֲשֶׁר הֵלֵךְ חֲשָׁכִים" – שָׁבָא מִמְּסוּפּוֹטְמִיָּה וּמַחְבְּרוֹתֶיהָ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ הֵיכָן (הוּא?), כְּאָדָם שֶׁהוּא שְׂרוּי בַחוּשֶׁךְ. "וְאֵין נֶגֶה לוֹ" – וְמִי הָיָה מְאִיר לוֹ? הַקְב"ה הָיָה מְאִיר לוֹ בְּכֹל מְקוֹם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ.⁵ "יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֶן בְּאַלְהֵיו" – "וּמִצַּאת אֶת לְבָבוֹ נִאֲמָן לְפָנֶיךָ" (נחמיה ט ח).⁶
 דָּבָר אַחֵר: "מִי בְכֶם יָרָא ה' – זֶה אֲלִיעֶזֶר, "שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עֲבָדוֹ" – בְּקוֹל אַבְרָהָם שֶׁהָיָה עֹבֵד לַהַקְב"ה, שֶׁנֹּאמַר: "בְּעֵבֹר אַבְרָהָם עֲבָדִי" (בראשית כו).⁷ "אֲשֶׁר הֵלֵךְ חֲשָׁכִים" – בַּשָּׂדֶה שֶׁהֵלֵךְ לְהַבִּיא אֶת רִבְקָה. "וְאֵין נֶגֶה לוֹ" – וְמִי הָיָה מְאִיר לוֹ? הַקְב"ה הָיָה מְאִיר לוֹ בְּזִיקִים וּבְבִרְקִים. "יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֶן בְּאַלְהֵיו" – "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם הַקְרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם".⁸

¹ ובשיח של יעקב עם יצחק אביו כשזה בא לקבל את ברכתו: "וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנֵוֹ מִהֲיָה מִהֲרַת לְמִצָּא בְּנֵי וַיֹּאמֶר כִּי הַקְרָה ה' אֱלֹהֵי לְפָנַי" (בראשית כז כ). האם זה לשון "במקרה" השגור בשפת ימינו? האם מקרה הוא דבר רצוי, לא רצוי או פשוט מקרי?

² גם לרות קרה מקרה טוב שהזדמנה לשדה בעז. לעומת זאת, ראה דברי יעקב, בראשית מד כט: "וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם פְּנֵי וַיִּקְרָהוּ אֶסּוֹן". ודברי הקב"ה למשה שיאמר לפרעה: "וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִים נִקְרָה עֲלֵינוּ" (שמות ג יח). ודברי הנזיפה של הקב"ה למשה: "הֲיֵד ה' תִּקְדָּר? עֵתָה תִרְאֶה הַיְקָרְךָ דְּבָרֵי אִסְלָא" (במדבר יא כג). ודברי בלעם לבלק: "הַתִּיַצֵּב עַל־עֵלְתֶךָ וְאֹלֶכָה אוֹלֵי יִקְרָה ה' לְקִרְאֵתִי וְדָבָר מִהֲיָרְאֵנִי" (במדבר כג ג). והניסיון שעשו הפלשתים עם ארון הקדש: "וַרְאִיתֶם אִסְדָּרָךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שְׁמֵשׁ הוּא עֲשֵׂה לָנוּ אֶת־הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם־לֹא יִדְעֶנּוּ כִּי לֹא יָדוּ נִגְעָה בְּנוֹ מִקְרָה הוּא הִיָּה לָנוּ" (שמואל א ו ט). ושתיקתו הרועמת של שאול על דוד שנפקד: "וְאִל־דָּבָר שְׂאוּל מְאִימָה בַיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרָה הוּא בְּלַתִּי טְהוֹר הוּא כִּי־לֹא טְהוֹר" (שמואל א כ כו). ודברי הנער שמבשר לדוד על מות שאול: "נִקְרָא נְקִירֵתִי בְּהַר הַגִּלְבָּעַ וְהִנֵּה שְׂאוּל נִשְׁעַן עַל־חֲנִיתוֹ" (שמואל ב א ו). ועוד ועוד אזכורים רבים של "מקרה" במקרא שכמוֹן לא נמנה את כולם. חלקם במשמעות הפשוטה של אירוע שקרה, אך חלקם גם במשמעות של אי־מקרויות. היינו, שדבר מסוים קרה או לא קרה ולא במקרה.

³ מי שמביא את נושא המקרה והמקרויות לשיא, ובוודאי לא במקרה, הוא קהלת. ראה דבריו כבר בפרק ב (יד־טו): "הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֲשֵׁךְ הוֹלֵךְ וַיִּדְעֵתִי גַם־אֲנִי שְׁמִקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת־כָּל־אֶחָד: וְאִמְרֵתִי אֲנִי בְּלִבִּי כִּמְקָרָה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרָנִי וְלִמָּה חֲכַמְתִּי אֲנִי אֲזַיְתֵר וְדַבְּרֵתִי בְּלִבִּי שְׁגַם־זֶה הַכֹּל". ואולי הבוטה מכולם הם פסוקים ב־ג בפרק ט: "הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לְכֹל מִקְרָה אֶחָד לְצִדִּיק וְלְרָשָׁע לְטוֹב וְלְטָהוֹר וְלְטָמֵא וְלְזָבֵחַ וְלְאֲשֶׁר אֵינְנוּ זָבֵחַ כְּטוֹב כְּחָטָא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר שְׁבוּעָה יָרָא: זֶה רָע בְּכֹל אֲשֶׁר־נִעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי־מִקְרָה אֶחָד לְכֹל וְכו'". האם המקרה והמדרש יסכימו עם קהלת שיש מקרויות בחיים?

⁴ לא ברור היכן שמע הקב"ה בקולו של אברהם, בדומה למשה שביטל גזרותיו של הקב"ה או תפילתו של חוני המעגל (ראה המדרשים על הפסוק באיוב כב כח: "וַתִּגְזַרְאוּמֶר וַיִּקָּם לָךְ וְעַל־דָּרְכֶיךָ נֶגֶה אוֹר", וכמו כן על הפסוק בשמואל ב כג ג: "מוֹשֵׁל בְּאָדָם צְדִיק מוֹשֵׁל יָרָאת אֱלֹהִים", על הצדיקים שמהפכים גזרותיו של הקב"ה), לפיכך יש שמתקנים פה לנוסח: "שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עֲבָדוֹ – שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל הַקְב"ה לְעוֹבְדוֹ". נוסח שנראה מתאים יותר לאופיו ומעשיו של אברהם.

⁵ ראה מדרש הפוך, שאברהם הוא שמאיר לקב"ה, בראשית רבה ל י: "למה אברהם דומה? לאוהבו של מלך, שראה את המלך מהלך במבואות האפלים, הציץ אוהבו והתחיל מאיר עליו דרך החלון. הציץ המלך וראה אותו, אמר לו: עד שאתה מאיר לי דרך חלון, בוא והאיר לפני. כך אמר הקב"ה לאברהם: עד שתהא מאיר לי מאספוטמיא ומחברותיה. בוא והאיר לפני בארץ ישראל".

⁶ וזה נושא מאד מעניין ששבי ציון, בראשם עזרא ונחמיה, שמתחילים שוב את אותה הדרך מבבל לארץ ישראל, מזכירים דווקא את אברהם (מהמקומות היחידים במקרא שמוזכר בהם אברהם בשמו המקורי, לאחר שינוי שמו). אבל אנחנו הפעם בנושא המקרה. וודאי שאין זה מקרי שאברהם, עם כל קשריו הטובים עם אנשי הארץ, בראשם ענר אשכול וממרא רעיו, שולח את העבד (אליעזר) למסע הפוך לזה שהביאו לכאן. הדרשה מתחילה בדברי העבד שנראה בדרשה הסמוכה להלן. הוא שמבקש מהקב"ה: "הַקְרָה לְפָנַי". מי אמר שאברהם סמך על נס, סימנים או מקרה? אברהם שולח למשפחתו, קל מאד לברר בחרן מי היא משפחת נחור, לראות אם יש שם נערה מתאימה ליצחק; ואם לא, או שיסרב, אזי בטלה השליחות. אלא שהדרשן מסיים בפסוק מישעיהו: "יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֶן בְּאַלְהֵיו", לרמוז לך שגם אברהם ציפה שיקרה "משהו"; משהו שייתן אות ואישור לדרך שבחר בה למצוא אישה ליצחק. דרך שלכאורה מנוגדת בתכלית לציווי: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵלֶךְ" מצווה אברהם לעבד). מציאת אשה מתאימה ליצחק דווקא במקום ממנו הצטווה אברהם לצאת ולנטוש (בעוד תרח אביו בחיים, ראה דברינו [טרח סבנו](#) בפרשת לך לך), צריכה אישור אם תצליח או לא תצליח. אליעזר מדבר מגורנו של אברהם.

⁷ גם כאן יש חילופי נוסח אחר: "שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עֲבָדוֹ – שֶׁהָיָה עֹבֵדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם". בנוסח שהבאנו למעלה, אליעזר נתלה על כתפי אברהם. עבדו זה אברהם. בנוסח השני שהבאנו בהערה כאן, עבדו זה אליעזר עצמו. הוא שיזם את "הקרה נא לפני".

⁸ בדרשה השנייה, הדמות המרכזית שבפסוק בישיעיהו היא אליעזר הוא ירא ה', הוא שהלך חשכים והקב"ה האיר לו בזיקים ובברקים, הוא שבטח בשם ה' ונשען באלוהיו בשעה שאמר: "הַקְרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם" ולכאורה העמיד את הקב"ה ואת כל המסע במבחן (במקום ללכת ולשאול היכן בית חרן כפי שהערנו לעיל). אבל אין ספק שלא בכדי הוצמדו שתי דרשות אלה על הפסוק בישיעיהו זו לזו. שבחו של אליעזר עולה ובא גם במדרש הבא שהוא בספרים המודפסים המשך של המדרש הקודם.

בראשית רבה ס ב

כתיב: "עבד משכיל ימשול בן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה" (משלי יז ב) - עבד משכיל זה אליעזר. ומה השכלתו? אמר: ... מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר. "ימשול בן מביש" - זה יצחק שבייש את כל העולם בשעה שנעקד על גבי המזבח. "ובתוך אחים יחלק נחלה" - בתוך ישראל. מה אלו מזכירים זכות אבות, אף זה מזכיר זכות אבות, שנאמר: "ויאמר ה' אלוהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום וגו'". "ועשה חסד עם אדוני אברהם" - התחלת, גמור. רבי חגי בשם ר' יצחק אמר: הכל צריכין לחסד אפילו אברהם שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו נצרך לחסד, שנאמר: "ועשה חסד עם אדוני אברהם"; התחלת - גמור.⁹

בראשית רבה פרשת תולדות, פרשה סה סימן יט

"ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני" (בראשית כז כ) - מהרת למצוא את הברכה בני. אביך נתברך בן שבעים וחמש שנים ואתה בן ששים ושלוש שנים. "ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני" - רבי יוחנן וריש לקיש.¹⁰ אחד מהם אמר: אם לקורבן המציא לך הקב"ה, שנאמר: "וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר" (בראשית כב יג), למאכלך - על אחת כמה וכמה. והאחר אמר: אם לזיווג המציא לך, דכתיב: "הקרה נא לפני היום" (כד יב), וכתוב: "וישא עינו וירא והנה גמלים באים" (כד סג), למאכלך - על אחת כמה וכמה.¹¹ "ויאמר כי הקרה ה' אלוהיך לפני", רבי יוחנן אמר: לעורב שהביא אש על קינו...¹²

בראשית רבה ס ג

ארבעה הם שתבעו שלא כהוגן. לשלושה ניתן כהוגן, לאחד ניתן שלא כהוגן. ואלו הם: אליעזר עבד אברהם, כלב, שאול, יפתח. אליעזר אמר: "והיה הנערה אשר אומר אליה וגו' " - הא אילו יצאה אָמָה אחת והשקתו, היה משיאה לבן אדונו? אתמהא! וזימן לו הקב"ה כהוגן: "ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת".¹³

⁹ גם במדרש זה היחס לדברי אליעזר "הקרה נא לפני" הוא חיובי. לכן מתווספים מוטיבים חשובים כמו ההבנה שהכל צריכים חסד. אפילו אברהם שהוא מקור החסד, נזקק לחסד. (ראה דברינו [ארבע שיטות בחסד](#) במגילת רות). וחסד הוא דבר שבא באקראי, לפחות מנקודת ראות המקבל. זאת ועוד, "התחלת - גמור" אומר אליעזר עפ"י המדרש. מפרשים הפרשנים שכיון שקפצה לו הדרך (בראשית רבה ס ו), חש אליעזר שה' איתו והוא מצליח את דרכו ולפיכך העז לבקש את השלמת החסד בכך שכאן, על העין ובניסה לעיר, תושלם לטובה הדרך הפלאית שהוא הולך בה ע"י קיצור דרך נוסף. ראה פירוש שכל טוב (בבור) בראשית כד יב שלפיכך יש טעם שלשלת על המילה "ויאמר" - "לפי שהרים קולו ואמר: כיון שהתחלת - גמור". זאת אף זאת, הבקשה "הקרה נא לפני היום" נעשה בפנייה ל"אלוהי אדוני אברהם" וכבר העירו חז"ל והפרשנים שאליעזר הוא הראשון שמשתמש בביטוי "אלוהי אברהם" (השני הוא יעקב בראש פרשת וישלח). ראה דרשת ריש לקיש בגמרא פסחים ק"ז ע"ב: "ואעשך לגוי גדול - זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברך - זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך - זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן - תלמוד לומר והיה ברכה - בן חותמין, ואין חותמין בכולן". עוד לפני החתימה, אליעזר, העבד הכנעני, הוא הראשון במקרא שטובע את הביטוי "אלוהי אברהם" ובעזרתו מצפה שיקרה משהו מיוחד: "הקרה נא לפני היום".

¹⁰ שתי דרשות נמסרו במסורת המדרש על פסוק זה, אחת של ר' יוחנן ואחת של ריש לקיש ולא זכור מי אמר איזו דרשה.

¹¹ לאחר אליעזר, יעקב הוא שמשמש בלשון דומה של "הקרה לפני", הפעם בלשון עבר ולא כסימן ומשאלה ובחירה (נכונה או לא). אבל הבדלי הניקוד "הִקְרָה" או "הִקְרָה", עבר ועתיד, סימן מול אירוע שקרה, לא ימנעו מהדרשן לחבר את שני "הקרה" אלה לדרשה משותפת. הדרשה הראשונה תורמת לנו "היקרות" או "מקרה" נוסף והוא האיל שהזדמן "במקרה" למעמד העקידה ושימש תמורה ליצחק. אין מקריות אומר יעקב ליצחק אביו. לא סתם הזדמן לי למצוא את אוכלך מהר ואתה הרי מכיר זאת מהעקידה והאיל שהזדמן לסבא אברהם. כך הוא גם במדרש תנחומא (בבור) פרשת תולדות סימן י: "אמר לו: כי הקרה ה' אלהיך לפני. ועוד אמר לו: כשנעקדת על גבי המזבח ואמר המלאך אל תשלח ידך אל הנער, שמה היה שם כלום? לא הצמיח הקב"ה אלא בשבילך". הדרשה השנייה מקשרת באופן ברור עוד יותר את "הִקְרָה" עם "הִקְרָה" ובה ממחיש יעקב ליצחק שאין מקריות בעולם, דרך זיווגו. זיווג שהייתה בו מקריות כפולה: הן בבחירת רבקה ע"י אליעזר בחרן והן במפגש "במקרה" בסוף הסיפור, בין יצחק שחוזר מבאר לחי רואי ויוצא "במקרה" לשוח בשדה ובין אורחת הגמלים שמביאה את רבקה. לא במקרה הלך אליעזר עבד אברהם אביך לחרן, אומר יעקב ליצחק אביו, לא במקרה הזדמנה אמא רבקה לאליעזר על עין המים והתנדבה להשקות האנשים והגמלים לבית אברהם, לא מקרה הוא שנפגשתם כאשר חזרת מבאר לחי רואי בדיוק כאשר מסע אליעזר מסתיים באוהלי אברהם (כשהלכת להחזיר את הגר לאברהם אביך, ראה דברינו [קטורה](#) בפרשה זו - גם זה לא במקרה!), ולא במקרה אני הוא שעומד לפניך כאן. מדרשים ופרשנים רבים מציינים שבדבריו הרכיבים: "כי הקרה ה' אלהיך לפני", הסגיר בעצם יעקב את זהותו ורמז ליצחק כי הוא יעקב (רש"י בראשית כז כא ועוד). אולי נאום "אי המקריות" ששמנו בפיו של יעקב גם הוא חלק מכתב הגנה זה. ועל"פ, הקל וחומר "על אחת כמה וכמה למאכלך" צריך ביאור לכל השיטות. מה באוכל כל כך נעלה וחשוב יותר מקרבן ומציאת זיווג? נראה שהוא עניין של מתן כבוד או מצוות כיבוד אב ואם שעליה נאמר: "למען יאריכון ימך".

¹² ר' יוחנן רואה בדבריו של יעקב שאמר: "כי הקרה ה' אלהיך לפני" מעידה חמורה וממשיל אותה לעורב שהתחכם והביא אש לקינו ושרף אותו. ראה המשך המדרש שם שמפתח עניין זה ומתאר את שבירותו של יעקב גם במשל על מים: "נשפכו מים על שוקי ורפה לבו כשעווה". כל זה מחכה לנו בפרשת תולדות הבאה, אבל אנחנו עדיין בפרשת חיי שרה וב"הִקְרָה" של אליעזר. בכל המדרשים שראינו עד כאן אין שום ביקורת לדברי אליעזר: "הקרה נא לפני היום", אדרבא. ראה גם מסכת כלה רבתי פרק ג הלכה כג: "שבעה נכנסו בחייהם לגן עדן, אלו הן, סרח בת אשר, ובתיה בת פרעה, חירם מלך צור, עבד מלך הכוש, אליעזר עבד אברהם וכו', ... אליעזר, על דפליחה לאברהם. אימתי? כיון דאמר: הקרה נא לפני היום, וכתביב: כי הקרה ה' אלהיך לפני". כאן הכיוון הוא הפוך. "הִקְרָה" של יעקב מעיד על "הִקְרָה" של אליעזר שהיה טהור, משום שפנה אל אלוהי אדוני אברהם ("פלחיה לאברהם").

¹³ הזדמן לנו, הקרה לפנינו, להביא את דרשות בראשית רבה פרשה ס אחת אחרי השנייה והנה הגענו לדרשה השלישית שהופכת את הקערה על פיה. דברי אליעזר היו שלא כהוגן ומזכירים את דברי יפתח, אלא שבזכות אברהם זימן לו הקב"ה כהוגן וליפתח לא זומן

פירוש מלבי"ם רות פרק ב פסוק ג

"ותלך ותבוא ותלקט בשדה" (רות ב ג).¹⁴ וסיפר שלא הלכה דרך רב, רק תכף שהלכה ותבוא [בשדה] ותלקט בשדה, כי השדה של בועז היה קרוב לביתה ותבוא שם תכף. "ויקַר מְקַרְהָ" - המקרה הוא דבר שאינו מחויב מסבת הרגילות,¹⁵ ויספר הכתוב שהגם שנראה שמה שבאת אל שדה הזה דוקא הוא מקרה גמור, באמת היא ... מקרה מיוחד לצרכה. ולפי זה, היה מקרה השגחיית כי בעניינים שירצה ה' להוציא ענין כולל לתועלת הכלל שם תלוה ההשגחה אל מעשים המקריים, כמ"ש אליעזר הקרה נא לפני היום, שרצה בזה שלא ימתין ה' עד יקדמו הסבות הממציאות והמחייבות את הדבר רק שיבוא הדבר בדרך מקרה בלתי נתלה מסבות ממציאות ומחייבות אותו.¹⁶ וכן יאמר שהמקרה הזה¹⁷ היה השגחי והיה מקרה מכוון לצרכה, שה' הזמין שהשדה שתבוא בו ראשונה ושתבחר ללקט שם יהיה השדה אשר לבועז. וזה סבב ה' בעבור שבועז היה ממשפחת אלימלך, והיה מוכן להיות הגואל וליבמה שתצא מזה מלכות בית דוד.¹⁸

מסכת שבת דף ק"ג עמוד ב

תן לחכם ויחכם עוד אמר רבי אלעזר: זו רות המואביה ושמואל הרמתי ...
 "ותלך ותבוא ותלקט בשדה" (רות ב ג). אמר רבי אלעזר: שהלכה ובאת, הלכה ובאת, עד שמצאה בני אדם המהוגנין לילך עמהם. "ויואמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת" ... אמר רבי אלעזר: דבר חכמה ראה בה, שני שבלין - לקטה, שלשה שבלין - אינה לקטה. במתניתא תנא: דבר צניעות ראה בה, עומדות - מעומד, נופלות - מיושב.¹⁹

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: סוף דבר לא הכל נשמע ולא הבאנו רק מקצת מה"מקרים" שבמקרא והתמקדנו ב"הקרה" ו"מקרה" של אליעזר ורבקה, איל העקידה, יצחק ויעקב, רות ובעז. וגם את פסוקי קהלת שהבאנו בראש הדף, לא הספיקונו לדון בהם.

(גם אצל יפתח בעצם לא קרה כלום ובני אותו הדור טעו, ראה דברינו [בת יפתח](#) בפרשת בחוקות). ראה גם דברי הגמרא במסכת חולין צה ע"ב: "כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש", היינו שקנה המידה לפעולת הניחוש שאסורה עפ"י התורה ("לא תנחשו", ויקרא יט כו), היא מה שעשו אליעזר ויונתן בן שאול (לגבי יונתן, ראה שמואל א יד ט ורש"י בגמרא חולין שם). וכבר הקדשנו דף מיוחד לכל הנושא של [נחש אליעזר](#) בדברינו לפרשה זו בשנה האחרת ולא נחזור על הדברים כאן. כיצד נהלום מדרש זה הרואה בשלילה את מעשה אליעזר אל מול המדרשים הקודמים שרואים מעשה זה בחיוב? הלכה מול אגדה? גישות שונות במדרש? לפני מתן תורה ולאחריו? מקצת מהתשובות הבאנו כאמור בדברינו [נחש אליעזר](#), כגון שיטת אבן עזרא, התוספות בחולין, ספורנו ועוד שם. ואנו נמשיך עם "הקרה" ו-"מקרה" ככל שיתיר לנו הזמן והמקום.

¹⁴ קפצנו ל"מקרה" של רות המואביה. גם כאן, מקרה שהסתיים שלא במקרה בקשרי איש ואשה. ראה הפסוק המלא שם: "וַתֵּלֶךְ וַתְּבֹא וַתִּלְקַט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיִּקַּר מְקַרְהָ חֵלְקֵת הַשָּׂדֶה לְבִעֹז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ".

¹⁵ היינו דבר שקורה באקראי או בארעי. דבר שמזדמן, שאינו מתוכנן. ראה שכל טוב (בובר) בראשית פרשת חיי שרה פרק כד: "הקרה. כלומר זמן בבקשה לפניך מה שאני מבקש, ודומה לו כי הקרה ה' אלהיך לפני (בראשית כז כ), אשר קרך בדרך (דברים כה יח), את כל אשר קרהו (אסתר ד ז), וכל דומיהן".

¹⁶ בדברים החשובים באמת, מתלווה רצון ההשגחה למאורעות יום-יומיים פשוטים שנראים כמקרה ובאמת אינם אלא "מקרה מיוחד".
¹⁷ של רות.

¹⁸ הפסוק: "ויקר מקרה" כאילו זועק בלשון סגינהור - אין זה מקרה. רות חוזרת עם נעמי משדה מואב כשהן חסרות כל (רכוש רב השאיר אחריו אלימלך, אבל איך אשה תקבל אותו? ראה הסיפור של האשה שצעקה לאלישע על שדה שנגזל, מלכים ב פרק ח) ואין להן אלא להתפרנס ממתנות עניים: לקט שכחה ופאה (הן המצוות הראשונות שמלמדים את הגר הבא לחסות תחת כנפי השכינה, ראה יבמות מז ע"א). והנה "ממש במקרה" מזדמנת רות לשדה בעז שהוא ממשפחת אלימלך ועתיד לשאתה לאשה. יש כאן מעין תמונת ראי של אליעזר שהולך לחפש נערה ליצחק וכאן הנערה יוצאת לחפש את מזלה. וכמאמר המדרש: "יש שזיווגו בא אצלו ויש שהולך אצל זיווגו" (בראשית סח ג בהבדל בין אליעזר ליעקב). בא פירוש מלבי"ם ואומר שיש קשר ישיר בין ה"הקרה נא לפני" של אליעזר בפרשתנו ובין "ויקר מקרה" של רות. שניהם הם מקרים מיוחדים "בעניינים שירצה ה' להוציא ענין כולל לתועלת הכלל שם תלוה ההשגחה אל מעשים המקריים". אך לטעמנו יש הבדל גדול. אליעזר חש שהוא באיזה 'מהלך השגחתי' עם קפיצות וקיצורי דרך ומרשה לעצמו לשאול ולבקש ולעשות מעשה חריג שחכמי האגדה חבבו, אבל בעלי תריסין דנוהו ברותחין. ולמרות שעשה שלא כהוגן, נענה מסיבה זו או אחרת, אולי בזכות אברהם שעליו הוא נתלה. אצל רות, שבאה לחסות תחת כנפי השכינה ולהתגייר, הכל נעשה בצניעות ובדרך הטבע ובלי 'השבעות'. הקב"ה יסבב מה יסוּבב והאדם ינהג בדרך 'הסיבות הרגילות' ומה שיקרה יקרה כרצון ההשגחה.

¹⁹ גישת הגמרא היא פחות מליצית ו'השגחתי' כלשון מלבי"ם. רות לא הלכה תכף לשדה בעז שהיה סמוך לביתה, אלא "הלכה ובאה, הלכה ובאה" עד שמצאה בני אדם הגונים ללכת איתם. עד שזיהתה את השדה בו "לא יכלימוה", לא בעל הבית ולא שאר העניים. ושם נהגה בצניעות ובדרך ארץ, ליקטה בעמידה את השבלים שעומדות, ובישיבה (בכריעה ולא בהתכופות) את השבלים שנפלו לקרקע, וידעה את ההלכה ששתי שבלים הם לקט ושלוש אינם (ושייכות לבעל הבית, מסכת פאה פרק ו משנה ה). את ההתנהגות הזו ראה בעז, כמו שאליעזר ראה את ההתנדבות וגמילות החסד של רבקה ששאבה מים לכל אנשיו וגמליו (ועשה כבר מי שעשה חשבון שכמות השתייה של עשרה גמלים אחרי שתו זמן רב היא גדולה ביותר). זה המשותף אבל גם השונה בין "הקרה-נא לפני" של אליעזר ורבקה ובין "ויקר מקרה חלקת השדה" של רות ובעז.

ראה דברינינו [וידום אהרון במדרש](#) בפרשת שמיני, מדרש ויקרא רבה כ א שהבאנו שם. ונראה שלא במקרה לא הספיקונו, אלא על מנת שנשוב ונדון בנושא זה בהרחבה בהזדמנות.